

МИРОСЛАВ АЛЕКСИЋ

ЕСТЕТСКО И ЕТИЧКО ЛИЦЕ ПЕСМЕ

Ступити у ред добитника Змајеве награде, бар за овог песника, значи више него добити једну књижевну награду, колико год она била престижна. Чин примања овог књижевног признања је иницијација у један посебан национални књижевни корпус коме сте желели да припадате, тачније маштали сте о томе, пишући песме. Нека ми овакав лични и „високопарни” тон одмах опросте они који говоре да песничке награде нису важне. Имена оних који су до сада добили Змајеву награду и сама би била довољна да сваког од песника српског језика учине поносним када је заслужи и прими.

Али вратимо се одмах Змају. Он је и за живота био нешто више од обичног поете. Уз Његоша и Радичевића био је песник који се најбрже и најдубље укоренио у српском народу и његова је поезија јако брзо постала део националног поетског ткива или ткања. Говорили су је и деца и одрасли, певали тамбураши, знао је напамет и један Тесла који је Змаја доживљавао као врх српског духа и најузвишенији израз српског бића. Тако је доживљавао само гусле и поезију која је уз њих певана.

Читајући ових дана напесе у новинама о новом добитнику Змајеве награде, дође ми на ум једна занимљивост. Наиме, песник који стоји пред вама, први пут се спомиње у једнима новинама пре 57 година. У новосадском „Дневнику” од 23. априла 1965. године објављена је вест са фотографијом дечака и насловом *Врбаско чуго од геџеџа*. У тексту даље стоји:

Мирослав Алексић, син Врбашана Милосаве и Миливоја Алексића, тек је напунио четири године, а зна напамет имена скоро свих европских и азијских државника, страних и домаћих певача забавних

мелодија, композиције које обично певају. Мали Мирослав нам је у детаље испрчао „како је Ли Освалд убио бившег председника САД”, тачно зна све о подвизима космонаута, а да не говоримо како течно чита песме чика Јове Змаја. Помислили смо да их је научио напамет, али је Мирослав узео новине које смо му пружили и – читао их исто као песмице.

Схватио сам, враћајући се овим поводом у сопствену прошлост, да је овај новински запис веома индикативан за песника који стоји пред вама. Елем, у Гетеовом образовном роману *Године учења Вилхелма Мајстера*, дечак за рођендан добија мало луткарско позориште, са кулисама, луткама и реквизитом. Све мало, а као право. Та ће играчка одиграти можда пресудну улогу у његовом обликовању и формирању његовог духа. За мене је улогу тог позоришта имао један опширан избор из Змајеве поезије и једна антологија народних епских песама. Да ову другу књигу овде оставимо по страни, тек у том раном узрасту пре школе, најинтензивнији доживљај сам имао читајући Змајева „Три хајдука”. Сваки пут кад бих им се вратио, а то је било често, у мени се будио гнев због агне обести и као катарзу сам доживљавао стихове „а те кости – смејаше се Бог да прости”. Кад бих силазио у стари подрум наше старе колониистичке куће у Старом Врбасу, од оног мрака сам осећао неки страх и језу. Али сам себе убеђивао да иако нађем кости три хајдука, неће ми се догодити ништа лоше јер су то ипак моји преци.

На тада традиционалним вашарима пропињао сам се на прсте да ту негде поред коња украшених шареним тракама угледам Змајевог цигу. Иако сам знао којом се брзином коњи крећу, ипак сам негде веровао у цигине најлепше лажи на свету.

Читајући *Свејиле њобове*, другим очима сам почео да посматрам земљу, оранице, ливаде, чак и двориште своје куће. Слутио сам велики Змајев светли подземни свет. Родио сам се 56 година после његове смрти и тек сам сад свестан како то није било давно. И како је да парафразирамо Јана Кота – Змај наш савременик. Да је вечерас неким чудом овде са нама, радовао би се Војводини у Србији. Поносио би се оваквом Матицом, њеном узорном Библиотеком, угледном Галеријом и Издавачким центром који својом највећом едицијом предњачи међу српским издавачима.

Али видео би и да Срби у Босни и Херцеговини век и по после херцеговачких устанака морају још да гину за своја права, да се њему драга Црна Гора, држава у коју је као и његов побратим Лаза Костић радо одлазио, којом је као снажни српски владар управљао његов пријатељ песник и књаз Никола Петровић, измет-

нула у антисрпску творевину и да је „онамо ’намо” на Косову и Метохији „содом запушио”.

Змај је био песник на великом националном задатку. Не знам да ли се неко тиме бавио, али кад би се у његовом укупном стваралаштву побројала сва она места где спомиње Србе, Српкиње, Српчад, Србију и где користи придев српски, верујем да би таквих места било више стотина. Јединствен је то пример да песник певајући о љубави, о жени, у први план истиче да је Српкиња, говорећи о својој преминулој деци каже, да га они у сну позивају да се посвети осталој Српчади. Јесте да је Змајево време, време романтизма, снажних националних покрета, ратова за ослобођење народа, али он је био све само не ригидни националиста. О томе сведочи и признање добијено од мађарских песника у Будимпешти који су свечано обележили четрдесет година његовог књижевног рада. Змајеву истрајност и снагу у подизању националног духа имао је само његов пријатељ Светозар Милетић. А о Милетићу је Змај певао: „Диж’те децу из колевка, нек запамте његов лик”. Змаја су сламале смрти супруге и деце, од којих га ниједно није надживело, а Милетића мемљиви казамати моћне царевине, *ige jakрейе мемла дави*.

Змај се дружио са многим великим људима, од Милетића, Бранка, Ђорђа Поповића Даничара, Ђуре Даничића, Лазе Костића с којим се побратимио, са Ђуром Јакшићем још из времена школовања у Бечу па до Ђурине смрти у Београду 1878. године, кад га је осиромашеног и оболелог лечио и неговао до последњег трену. Њему је, да подсетимо, посветио песму „Светли гробови”.

Син сенатора и градоначелника Новог Сада Павла и мајке Марије Гавански из једне од најимућнијих земљопоседничких породица у Сентомашу, данашњем Србобрану, помагао је сиромашне и тако што их је бесплатно лечио. Родио се на двеста метара одавде на углу улица, Ђурчијске (данашње Пашићеве) и Златне греде на месту где је касније изграђено једно крило Платонеума, двора владике Платона Атанацковића. У тај двор Матица је пресељена 1864. године из Пеште. Те знамените 1864. године, у нашој култури значајне по томе што је то година Вукове смрти, у Новом Саду су из штампе изашли Змајеви *Ђулићи*. Уз досељену Матицу српску, Српско народно позориште које је овде већ радило и уз Српску читаоницу новосадску, Нови Сад је природно постао Српска Атина. Из те наше Атине природно је настала и данашња Европска престоница културе.

И, за крај, ипак, да кажем неколико речи о награђеној књизи, из свог угла. Питали су ме ових дана пријатељи у европској престоници културе, зашто баш *Кафкино майгурско одело*, откуд такав

наслов и шта он треба да значи. Књига се отвара истоименом песмом која, заправо, треба читаоцу да сугерише идеју и шири значењски оквир збирке. Време у коме је настала ова књига је кафкијанско у својој бити. Пандемија је креиран оквир. Радикални светски захват у простор људских слобода је суштина великог глобалног догађаја. Свет функционише између природе као извора и коректива људске заједнице и светског друштва које се пред нама гради. Нови задати друштвени конструкти супротстављају се божанској и људској природи. У свему је на крају улог људска слобода. А моћ, насиље и разноврсни облици медијских манипулација су средства да се људима слобода одузме. Улога данашњег песника, као и Змаја у његовом времену, јесте да, творећи песме, воли човека и штуче слободу. Естетско и етичко су једно исто светло лице поезије.

И, на крају:

Хвала Жирију што је препознао у овој књизи онај квалитет који треба наградити! Хвала Матици српској која два века претражава као чувар и бранич књижевних, естетских, научних и моралних вредности овог народа. Хвала свим пријатељима који са мном и вечерас деле радост овог посебног догађаја. И хвала мојој Магдалени, Мини и Марку на непроцењивој љубави и подршци.

(Беседа приликом доделе Змајеве награде Матице српске
на Свечаној седници Матице српске, 16. II 2022)